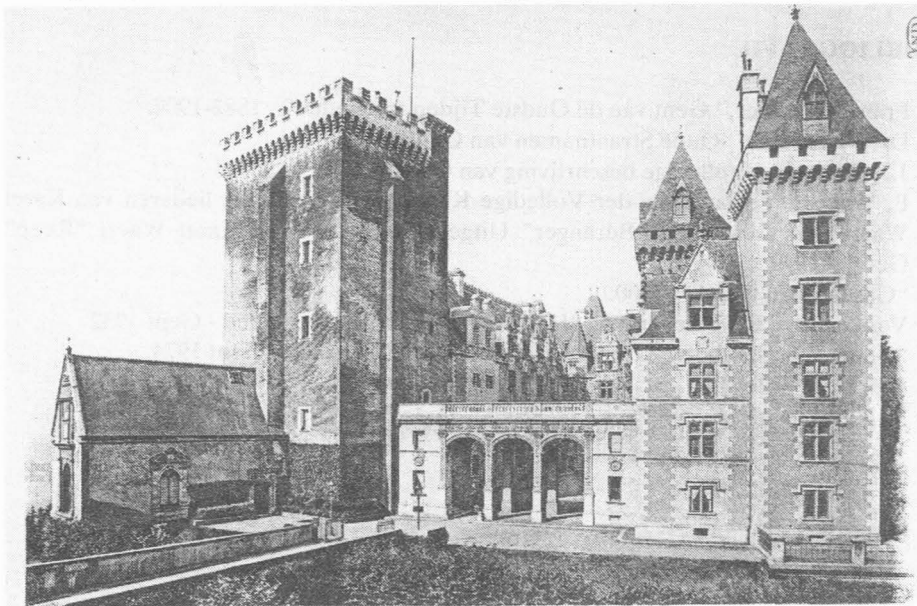

DE GESCHIEDENIS VAN DE VYT-BORLUUTFUNDA- TIE EN HET LAM GODS (Vervolg)

1940, mei 11. Om veiligheidsredenen werd het retabel door Frans, Henri en Karel Coppejans opgeborgen in de crypte van de St.-Baafskathedraal, om het 3 dagen later in kratten op te bergen voor het vertrek uit de kathedraal op 16 mei. Een dag later begeleid door Frans Coppejans vertrekt het vanuit Gent naar het kasteel te Pau (311), waar het op 26 mei toekwam. Op 19 augustus werd Frans Coppejans belast met de conservering en in december werden Jozef Van der Veken, Pelgrims de Bigard en Maurice Dupuis naar Pau gestuurd om de panelen te conserveren. Tijdens de bezetting wist J. Van der Veken de oorspronkelijke lijst van het retabel te laten verdwijnen uit de Vytkapel om ze veilig op te bergen.

1941, augustus. De Duitse Oberleutnant Henri Koehn van de Militärverwaltungsrat Kunstschutz Abteilung werd aangesteld om een onderzoek in te stellen naar het ontbrekende (gestolen) paneel van het retabel, dat aan de Führer geschonken werd als bewijs van onderdanigheid van de de Vlamingen. Nadat hij te Wetteren een onderzoek had gedaan, kwam hij terug naar Gent waar hij opzoeken deed in de Gentse hoofdkerk. De weduwe van Goedertier had immers verklaard dat haar man gezegd had, indien hij het zou weggestopt hebben, dat hij het zou

Ingang van het kasteel van Pau.

verbergen in of rond de hoofdkerk te Gent. Volgens Cels verklaarde later een vrouw uit Brecht dat een Duits militair, die onder de leiding van Henri Koehn betrokken was bij de opzoekingen in St.-Baafs, omstreeks eind 1941 haar toe vertrouwde, dat de Oberleutnant de hand wist te leggen op het gestolen paneel (306) van het Lam Gods, maar niet voor lang want het werd door een onbekende onder zijn neus geroofd. Die nalatendheid is Koehn duur komen te staan, want hij werd naar het Oostfront gestuurd. Tussen 4 en 9 december onderzoekt een Belgische delegatie de staat van de panelen te Pau (noot 6b).

Cels (306) verklaart echter niet wie die vrouw was.

1942, augustus 3. Abel Bonnard, de Franse Minister van Onderwijs leverde zonder medeweten van de Belgische overheid de panelen van het Lam Gods uit voor de persoonlijke verzameling van Hitler. Onder andere voor deze daad werd Bonnard op 24 maart 1945 door het Hooggerechtshof van Parijs tot 10 jaar verbanning uit Frankrijk veroordeeld (312). Te Neuschwanstein werd het retabel nagekeken door een Duitse restaurateur.

1944-1945. Op 8 september '44 komt het retabel toe te Alt Aussee (noot 6b), waar het St.-Janbaptistpaneel schade (barst) oploopt en gerestaureerd wordt door Karl Sieber (313). Op 31 mei '44 wordt er in België een reeks postzegels uitgegeven ten bate van de krijgsgevangenen met als beeldenaar portretten van beroemde mannen. Het portret van Jan van Eyck uit deze serie is gekopieërd naar het vermoedelijke zelfportret op het Lam Gods (nr. 661 : 10C. + 15C.). Op het einde van de oorlog hadden de SS-troepen het Lam Gods op 1000 m diepte verborgen in een zoutmijn te Alt Aussee nabij Salzburg, waar ze vóór hun aftocht een sterke springlading hadden achtergelaten om op het laatste ogenblik alles op te blazen. Dit duivelsplan werd verijdeld door de Oostenrijkse verzetsbeweging, daarbij geholpen door enkele mijnwerkers, die het met gevaar voor hun eigen leven boven haalden op 7 mei 1945. Als onbeschofte boeren hebben wij, Gentenaars, nooit deze mensen bedankt. Het is misschien na 40 jaar eens de moeite om deze mensen met hun familie in de bloemetjes te plaatsen. Op 8 mei werd het Gentse retabel overgedragen aan de 3de leger-afdeling van het Amerikaans leger (314). Begin augustus werd het retabel overgebracht naar het "Central Collecting Point" van de "Monuments, Fine Arts and Archives Section" te München (S.H.A.E.F.). Op 20 augustus 1945 kwamen de panelen per vliegtuig te Brussel toe en werden op 21 augustus overgebracht naaar het depot van het Koninklijk Paleis. Tijdens een plechtigheid in het Koninklijk Paleis overhandigen de Amerikanen officieel de panelen van het retabel aan Prins-Regent Karel. Deze werden vanaf 10 tot 30 september tentoongesteld in het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten van België te Brussel (315). In september-oktober 1945 werd een veiligheidssysteem aangebracht in de Vytkapel, waar het retabel in de nacht van 30 oktober

terug op zijn plaats werd gesteld. Het duurde echter nog tot 6 november alvorens de Vytkapel terug toegankelijk was voor het publiek (316).

1946, maart 23-mei 19 en 25 mei-16 juni. De panelen van Adam en Eva werden uitgeleend voor de tentoonstelling : "Van Jan van Eyck tot Pieter Pauwel Rubens" in het Rijksmuseum te Amsterdam (kat. nr. 29) en daarna in het Museum Boymans-van Beuningen te Rotterdam.

1949, augustus 15. Dhr. H. Collumbien was zo vriendelijk me mede te delen, dat het Lam Godspel op het St.-Baafsplein een aktiviteit was van de herdenking Gent 1000 jaar. Voor de stichtingsdatum had men zich gebaseerd op de wijding der eerste St.-Janskapel in 942. Merken we hier op dat reeds in de 7de eeuw (St.-Baafsabdij) en in de 8ste eeuw (St.-Pietersabdij) gewijde oratoriums waren te Gent. De stichting van onze stad moet men echter zoeken in de eerste leefgemeenschap 2 eeuwen vóór Christus, die gevestigd was tussen de gewezen St.-Baafsabdij en het Eénbeekeinde te Destelbergen. Door oorlogsomstandigheden kon in 1942 deze herdenking niet doorgaan en werd verschoven naar 1949.

1950, maart 27-29. Het retabel wordt gedemonteerd en in bewaring geplaatst om het over te brengen naar het Brussels Laboratorium. De Vytkapel wordt in april hergestoffeerd en de plaats achter het retabel wordt bekleed met tapis pleins (april 1950).

Tussen 13 oktober en 29 oktober wordt het veelluk onder leiding van P. Coremans gerestaureerd door A. Philippot te Brussel (noot 6b). In die periode wordt op een muur van de Vytkapel het volgende quatrijn geschreven : *Artis opus sacrum servant pii ab iconoclastis Gandavo ex bellis ter salvun redditur illud. Non ignis nocurt neque tempus nam renovatat Vivida vis tabulae vos Christi scildit amor.*

1951, juni 25. De barokke altaarportiek en het bakstenen altaar werden verwijderd en de restanten van de constructie van 1588 werden teruggevonden. Een lager marmeren altaar werd aangebracht, waarop het retabel volledig geopend kon tentoongesteld worden. Om die reden werd langs de andere zijde van het altaar, het schilderij van Gaspar de Craeyer verwijderd. De kaders van de polyptiek werden verstevigd door een bronzen omlijsting, waardoor het retabel als een triptiek werd opgesteld. Het lood van de glasramen werd vernieuwd en de ramen werden voorzien van moderne Venetiaanse zonnescermen. In de Vytkapel werd er een elektrische verwarmingsinstallatie aangebracht. Het retabel werd door afscherming en gewelfsversterking beschermd tegen vuur, water en instorting. Een ingewikkeld mechanisch veiligheidssysteem verijdelde elke poging tot diefstal. Het Lam Gods werd ondertussen (30 okt.-19 nov.) tentoongesteld

in het Paleis voor Schone Kunsten te Brussel en op 19 november werd de polyptiek terug op het altaar van de Vijdkapel geplaatst.

1952, april 1. Als aprilgrap publiceerde de krant "Het Volk" dat het paneel van de Rechtvaardige Rechters teruggevonden was in de St.-Gertrudiskerk te Wetteren.

NOTEN

311. *J. Van Den Gheyn*, L'odyssée de l'Agneau Mystique pendant la guerre de 1940, in : Handelingen der Maatschappij van Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Nieuwe reeks, 1945, II, nr. 1, blz. 14, 16-17.
312. *P. Coremans*, The recovery of Belgium art treasures from the Germans, Belgium, vol. VII, nr. 6, juli 1946, blz. 179.
313. *T. Car Howé Jr.*, Salt mines and castles, Indianapolis-New York, 1946, blz. 148.
314. *P. Coremans*, La protection scientifique des oeuvres d'art en temps de guerre, Brussel 1946, blz. 19.
315. *P. Coremans-A. Janssens de Bisthoven*, Van Eyck, l'Adoration de l'Agneau Mystique, Antwerpen 1948, blz. 21.
316. Van Eyck-dagen 1945, in : Handeling der Maatschappij van Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Nieuwe reeks, II, nr. 2, 1945, blz. 16.

Rudy VAN ELSLANDE
('t Vervolgt)